

การจัดการศึกษาตามหลักสาราณียธรรมของโรงเรียน
พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

Educational Management based on the Principles of
Sāraṇīyadhamma in Sunday Dhamma School

พระมหาศุภชัย ปิยธมฺมชโย (ติวแป้)

Phramaha Suphachai Piyadhammajayo (Tivapee)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Email: suphachaitivapee@gmail.com

ผศ. ดร.ระวิง เรืองสังข์

Asst. Prof. Dr.Rawing Ruansangsanka

ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Educational Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Email: billionwings@gmail.com

รศ. ดร.สมศักดิ์ บุญปู

Assoc. Prof. Dr.Somsak Boonpoo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Email: boonpoo999@hotmail.com

ตอบรับบทความ (Received) : 5 พฤษภาคม 2567

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 26 มิถุนายน 2567

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 5 กรกฎาคม 2567

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 30 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอการจัดการศึกษาตามหลักสารานียธรรมของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นแนวทางจัดการศึกษาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียน และการบริหารจัดการให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและช่วยกันผลักดันองค์กรไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จด้วยความเต็มใจ

ผลการศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสารานียธรรม 6 ได้แก่ 1) เมตตา 2) เมตตาจริกรรม 3) เมตตาโมกกรรม 4) สาธารณโมคิ 5) ศีลสามัญญตา และ 6) ทิฐิสามัญญตา กับองค์ประกอบการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 5 ด้าน ได้แก่ นโยบาย การบริหาร บุคลากร วิชาการ และการเงิน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรเป็นด้านหลัก คือ ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน และผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการนำหลัก สารานียธรรม 6 ในการบริหารจัดการงาน ตนเอง และการประพฤติปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดี มีวาจาสุภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ รับฟังความเห็นของผู้อื่น เสียสละ แบ่งปัน ทำงานเป็นทีม ปฏิบัติตามระเบียบกติกาขององค์กร มีเป้าหมาย และร่วมกันปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างราบรื่น

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา สารานียธรรม โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

Abstract

This article aims to present educational management based on the principles of Sāraṇīyadhamma in Sunday Dhamma School, as a guideline for effective educational management benefiting students, and ensuring participatory management across all personnel to successfully propel the organization towards its goals.

The study found that the application of the 6 Sāraṇīyadhamma principles, namely 1) Mettākāyakamma (loving-kindness), 2) Mettāvācikkamma (compassion), 3) Mettāmanokamma (sympathetic joy), 4) Sādhāraṇabhogitā (sharing), 5) Sīlasāmaññatā (ethical conduct), and 6) Diṭṭhisamanyatā (stability), aligns with the educational management components of Sunday Dhamma School in five aspects: policy, personnel management, academic affairs, and finances. Emphasis is placed on personnel development as a core aspect, involving administrators, teachers, staff, students, and parents participating in applying the 6 Sāraṇīyadhamma principles in managing their own work and conduct. This serves as a good model characterized by polite speech, good interpersonal relationships, responsibility, creativity, openness to others' opinions, sacrifice, sharing, teamwork, adherence to organizational rules, goal-setting, and collaborative work towards achieving organizational objectives.

Keywords: Educational Management, Sāraṇīyadhamma, Sunday Dhamma School

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้บัญญัติให้วัดมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศึกษา รัฐบาลควรจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน เพราะในกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ทางศาสนา ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และวัดเป็นสถาบันทางสังคมมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนตลอดมา ทำให้ประชาชนเกิดความรู้คู่คุณธรรมตลอดชีวิต โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นองค์กรเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มีความประพฤติดีงาม มีจิตสำนึกที่ดีมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นแหล่งให้ความรู้ความเข้าใจตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้เป็นแนวทางการประพฤติในชีวิตประจำวันได้ ปัจจุบันโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม ปฏิบัติหน้าที่ภาระกิจตอบสนองพันธกิจมหาวิทยาลัย โดยจัดการเรียนการสอนในทุกวันอาทิตย์ ภาคเช้าเปิดการเรียนการสอนวิชาการพระพุทธศาสนา ส่วนในภาคบ่ายเปิดการเรียนการสอนด้านศิลปวัฒนธรรม¹

ในปัจจุบันปัญหาของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่มีมาตลอดสำหรับผู้บริหาร คือ ขาดทุนทรัพย์ในด้านการจัดการศึกษา ที่สามารถจะจัดการศึกษาให้ดำเนินไปได้โดยตลอดอาศัยกำลังศรัทธาของชาวบ้าน และครูผู้สอนจากโรงเรียนภายนอกเข้ามาช่วยสอน ผู้เข้ามาสอนขาดความเข้าใจในการเรียนการสอน จะเห็นได้ว่าในระยะแรกของการเปิดเรียน จะมีเด็กมาสมัครเรียนจำนวนมาก แต่เรียนไป 3-4 อาทิตย์ เด็กจะเริ่มถอยห่างออกมา เพราะเกิดการเบื่อ เรียนแล้วไม่เข้าใจ จำนวนของนักเรียนก็จะลดลงไปเรื่อย ๆ หลักสูตรยาก การเรียนการสอนยากตาม เด็กไม่สามารถเข้าใจได้ เพราะวุฒิภาวะไม่ถึงขั้นที่จะรู้ได้ ทำให้เด็กเบื่อหน่าย ปัญหาอีกเรื่องคือ งบประมาณในการ

1. ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, เล่ม 136 ตอนที่ 57ก., 1 พฤษภาคม 2562.

เรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยงานวิจัยโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ปี พ.ศ. 2548 ระบุว่า วัดที่จัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้นได้รับเงินอุดหนุนเพียง 5 บาทต่อเด็ก 1 คน²

การจัดการศึกษานอกจากผลสัมฤทธิ์ของตัวนักเรียนเองแล้ว การบริหารจัดการมีส่วนสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะบุคลากรที่เป็นกำลังขับเคลื่อนความสำเร็จ การทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียนและผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก การที่จะหล่อหลอมพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้อย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องนำหลักทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกันทั้งการบริหารจัดการศึกษาและการประพฤติปฏิบัติตน บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและนำเสนอการจัดการศึกษาตามหลักสาราณียธรรมของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาส่งเสริมบุคลากรและการจัดการศึกษา ในการสร้างนักเรียนที่มีจิตใจดีงาม มีความคิดที่เป็นมิตร ประพฤติตนในกรอบแห่งศีลธรรม ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พร้อมช่วยสร้างสังคมที่ดี และเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของสังคม

2. ความหมายและความสำคัญของการจัดการศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและความสำคัญของการจัดการศึกษาไว้ตามแนวคิดของแต่ละท่าน ดังนี้

วิชัย ตันศิริ กล่าวถึงความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการจัดการศึกษาทุกด้านจากที่เป็นอยู่เพื่อให้สามารถนำไปสู่ผลผลิตคุณภาพหรือเป้าหมายของการศึกษาได้ตามที่ประสงค์ การดำเนินเช่นนี้จึงไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงธรรมดา แต่ต้องเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างรวดเร็ว มีแผนดำเนินการ และมีการผลักดันอย่างจริงจัง ความสำคัญของการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีสันติสุข และ

2. ธมมจรรถ, ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อีกหนึ่งความหวังของเด็กไทย, ออนไลน์, <https://mgronline.com/dhamma/detail/9510000002343>. [8 มกราคม 2551].

สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของชาติ³

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลโดยการถ่ายทอดความรู้จากการฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในด้านความสำคัญของการจัดการศึกษานั้นเป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตามสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ยังเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง⁴

ปรัชญา เวสารัชช์ ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาว่า เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบโดยมีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาคุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่า คนมีคุณภาพจะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลกได้และแข่งขันกับสังคมอื่นระหว่างประเทศได้ คนมีความสุข มีความสามารถ ประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ และการจัดการศึกษาช่วยปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคนให้เป็นคนดี เป็นคนมีความรู้และมีทักษะตรงตามมาตรฐานของหลักสูตรและมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี⁵

3. วิชัย ต้นศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษา ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), 215.

4. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, *คำอธิบายและระดับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน*, (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2549), 1.

5. ปรัชญา เวสารัชช์, *ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร: ประมวลสาระ*, (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2550), 3.

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นระบบในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยมีบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าร่วมดำเนินการ มีแบบแผน วิธีการ ขั้นตอน โดยมีกระบวนการและบุคลากร มีทรัพยากรต่าง ๆ และมีกระบวนการประเมินผลการจัดการที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ด้วย เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีคุณภาพ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และการจัดการศึกษามีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. ลักษณะและองค์ประกอบของการจัดการศึกษาของโรงเรียน

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ลักษณะและองค์ประกอบของการจัดการศึกษาได้มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้อย่างหลากหลาย แต่ในบทความนี้มุ่งเน้นไปที่การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังนี้

สัจจนตินิท หนูชู ได้ศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และประสิทธิผลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) ความคาดหวังต่อผู้เรียน 2) การพัฒนาบุคลากร 3) ความสามัคคีของบุคลากร 4) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 5) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน 6) ภาวะผู้นำของผู้อำนวยการศูนย์ 7) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายในศูนย์ และ 8) การประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียน และการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ มีการประเมินผลการเรียนการสอนสอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่เป็นจริง หลักสูตรกำหนดเนื้อหาวิชาบังคับ วิชาเลือกและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสม ทันสมัย การจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ เหมาะสมกับระยะเวลาในการสอนตามหลักสูตร และหลักสูตรมีความเหมาะสมในการกำหนดให้ผู้เรียนมีระยะเวลาการ

เรียนการสอนตามหลักสูตรอย่างน้อย 80%⁶

การบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีการบริหารจัดการองค์กรโดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กร คือ การเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และปลูกฝังศีลธรรมของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้เข้าถึงหลักธรรมและวิถีปฏิบัติตามหลักธรรมที่ถูกต้องและการเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามีบทบาทต่อการจัดกิจกรรม อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมไทย ตลอดจนศาสนพิธีของชาวพุทธ การบริหารจัดการศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีความเกี่ยวเนื่องกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ได้แก่ การวางแผน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในองค์กร การจัดการองค์กร การกำหนดงานและความสำคัญของอำนาจหน้าที่ ที่มีการกำหนดออกมาเป็นแผนและมีการมอบอำนาจหน้าที่ตามความเหมาะสมของลักษณะงานและความสามารถของบุคลากรภายในองค์กร การนำหรือการสั่งการ โดยผู้บริหารองค์กร ที่มีความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์และความสามารถ ที่จะจูงใจให้บุคลากรภายในองค์กรปฏิบัติงานไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และการควบคุมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสังเกตได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการดังกล่าวมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อยู่ภายในองค์กร โดยเฉพาะศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นองค์กรที่มุ่งปลูกฝังศีลธรรมให้เยาวชน จึงต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาจึงได้นำเอากรอบแนวคิดในการบริหารจัดการองค์กรมาเป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยศึกษาจากสภาพและปัญหาการบริหารจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ใน 5 ด้าน ได้แก่ นโยบาย การบริหาร บุคลากร วิชาการ และการเงิน

การศึกษาองค์ประกอบของการจัดการศึกษาโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จากนักวิชาการทั้งหลายประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ นโยบาย การบริหาร บุคลากร วิชาการ และการเงิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

6. สุจินตนิท หนูชูสีห์สกุล, “รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล สุจินตนิท หนูชู”, *สุทธิปริทัศน์*, ปีที่ 28 ฉบับที่ 86 (เมษายน-มิถุนายน 2557), 234-255.

1. **นโยบาย** หมายถึง การจัดทำแผนงานสอดคล้องกับความต้องการ โดยบุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน กำหนดกิจกรรม มีการกำกับติดตามการดำเนินกิจกรรมมีการประเมินผลการปฏิบัติงานสม่ำเสมอ มีการคัดเลือกตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ เป็นคณะกรรมการ ใช้หลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน มีการวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน การจัดปรับโครงสร้างแต่ละศูนย์เป็นลายลักษณ์อักษรและชัดเจน โดยมีคณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมและขยายผลมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนระบบการบริหาร ซึ่งแจ้งทำความเข้าใจให้บุคลากรเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนภายในศูนย์ฯ

2. **การบริหาร** หมายถึง ศูนย์สนับสนุนเทคนิคการสอนใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการสอนและการจัดกิจกรรม ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอนรายชั่วโมงและภาคการศึกษา สำนวญความต้องการการฝึกอบรมของบุคลากร คุณภาพเรื่องการจัดกิจกรรมการสอน งบประมาณด้านการจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนรายวิชาให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ติดตามและประเมินผลหลักสูตร อีกทั้งยังปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

3. **บุคลากร** หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ มีทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ มีการมอบหมายงานแก่คณะทำงาน ติดตามและประเมินผลการทำงาน และเป็นผู้มีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ทุ่มเทในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการสอนมาก่อนที่จะปฏิบัติงาน

4. **วิชาการ** หมายถึง การจัดหลักสูตรมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การจัดทำแผนการสอนที่มีความยืดหยุ่นและความคล่องตัว เทคนิควิธีการสอนสื่ออุปกรณ์ ประกอบการเรียนการสอนเครื่องมือวัดผลประเมินผลติดตามประเมินผลการเรียนที่ทันสมัย มีการจัดห้องสมุด มุมหนังสือให้นักเรียนอย่างเหมาะสม

5. **การเงิน** หมายถึง การจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงาน การจัดทำทะเบียนและสถิติต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ จัดทำทะเบียนและสถิติต่าง ๆ เป็นปัจจุบัน จัดหาวัสดุครุภัณฑ์ เครื่องอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานตรงกับความ ต้องการ มีการจัดหาทรัพยากรทางการศึกษาจากแหล่งอื่นมาสนับสนุนการดำเนินงาน

4. ความหมายของสารณียธรรม 6

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า หลักสารณียธรรม หมายความว่า ถึงสภาวะการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ด้วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สอนหรือแนะนำตักเตือนกัน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน การแบ่งปันลาภที่ได้โดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน การมีความประพฤติสุจริตตั้งามรักษาระเบียบวินัยของสวนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 กล่าวถึง หลักสารณียธรรม 6 ไว้ว่า สารณียธรรม 6 ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน สารณียธรรม 6 คือ

1. **เมตตากายกรรม** ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. **เมตตาวจีกรรม** ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. **เมตตาเมทตามโนกรรม** ตั้งเมตตาเมทตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

4. **สาธารณโภคี** ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ขอนี้ข้อปฏิบัติโลกีก็ได้

5. **ศีลสามัญญตา** มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตตั้งาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นผู้น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6. **ทวิญญูสามัญญตา** มีทวิญญูงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหาธรรม 6 ประการนี้มีคุณ คือ เป็นสารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นอุปกรณ์ทำให้เป็นที่รักเป็นศรัทธาทำให้เป็นที่ระลึกเคารพ เป็นไปเพื่อความ สงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน⁷

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” สารณียธรรม 6 แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง, ธรรม เป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

1. **เมตตากายกรรม** ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. **เมตตาวจีกรรม** ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าว วาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. **เมตตามโนกรรม** ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้า ตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน

4. **สาธารณโภคิ** ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วม ใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตตโภคิก็ได้

5. **สีลสามัญญตา** มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตน ให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

7. ที.ปา. 11/317/257 (ไทย.สยามรัฐ), อง.ฉก. 22/282-283/321-323 (ไทย.สยามรัฐ)

6. **ทิวฐิสามัญญตา** มีทิวฐิตังงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา⁸

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา 201 พุทธศาสตร์ สารานียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สารานียธรรม มี 6 คือ

1. **เมตตากายกรรม** คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาภักิริยาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. **เมตตาวจีกรรม** คือ พุดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพุดอะไรก็พุดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำ สั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พุดจริงไม่พุดเพื่อผลประโยชน์จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

3. **เมตตามโนกรรม** คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึงจะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

4. **สาธารณโภคี** คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหาร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อยแต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกัน นั่นคือการร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

5. **สีลสามัญญตา** คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือน ๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. **ทิวฐิสามัญญตา** คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรึบความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือน ๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน⁹

8. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ: มหาวจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), 200.

9. ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2538), 36.

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี สถานศึกษาควรนำมาปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลดีแก่เพื่อนร่วมงานและการบริหารงานในสถานศึกษาต่อไป

5. การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดการศึกษาโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

1) **เมตตาการุณยธรรม** โดยคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสร่วมกันส่งเสริมพัฒนาและปรับปรุงการระบอบการบริหารจัดการ บุคลากรของทุกฝ่ายมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความสุภาพ ให้เกียรติ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะช่วยสร้างความสามัคคีกลมเกลียว มีความกระตือรือร้น ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม บุคลากรทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ และนักเรียน ต่างรักใคร่กลมเกลียว มีพฤติกรรมไปในทางสร้างสรรค์ ส่งผลให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2) **เมตตาวิจิตรธรรม** โดยบุคลากรทุกฝ่ายงาน ทุกระดับชั้น รวมทั้งนักเรียน ทั้งฝ่ายพระภิกษุสงฆ์และฝ่ายฆราวาสต่างเข้าใจกัน อุดหนุนต่อการกระทำความดี โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นที่มีความเห็นต่าง คำนึงถึงคำพูดที่รักษาน้ำใจซึ่งกันและกัน ไม่ทะเลาะ ฉุนเฉียว แนะนำตักเตือนด้วยจิตเมตตา ตลอดจนสายงานการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ หรือการติดตามงาน การพูดให้กำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และคำพูดในเชิงบวกมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนเน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างการพูด การตักเตือนในทางสร้างสรรค์ ไม่บูลลี่ทางตรงหรือทางอ้อม ดังเช่นในสังคมออนไลน์

3) **เมตตาโมกขธรรม** บุคลากรของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ทุกฝ่ายงาน ดำรงยึดมั่นในการตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน เมื่อ

เป็นเช่นนี้ การบริหารจัดการศึกษาจะเป็นไปด้วยความราบรื่นเรียบร้อย เกิดเป็นพลังบวก กล้าคิด กล้าทำ มีความคิดสร้างสรรค์ มีพลังใจ เกิดความตื่นตัวที่จะสนองงาน และดำเนินงานอย่างกระตือรือร้น

4) **สาธารณโภคี** บุคลากรของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทุกฝ่ายงาน ตระหนักในความเสียสละ ทั้งสิ่งของ ความรู้ความสามารถและเวลาส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงความดีความชอบ ผู้บริหารมีความเป็นกลาง ให้รางวัลตามผลงานความดี ไม่มีการลำเอียง จะเสริมสร้างความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เนื่องจากรับรู้ถึงความยุติธรรมในองค์กร สร้างกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ การรักษ์โลก การออมทรัพย์ การบริจาค เป็นต้น

5) **ศีลสามัญญตา** โดยบุคลากรทุกฝ่ายงาน ทุกระดับชั้น รวมทั้งนักเรียน ทั้งฝ่ายพระภิกษุสงฆ์และฝ่ายฆราวาส โดยเฉพาะผู้บริหารต้องประพฤติตนเป็นต้นแบบที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดี มีความเสมอต้นเสมอปลาย เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เมื่อพูดแล้วทุกฝ่ายจะน้อมนำไปปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามระเบียบ กติกา ธรรมเนียมปฏิบัติ วัฒนธรรมองค์กรอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการศึกษาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เรียบร้อย ไม่เกิดปัญหาหมกหมม ร่วมกันทำร่วมกันแก้ไข พัฒนาปรับปรุงงาน การงานมั่นคง การเงินโปร่งใส

6) **ทวิฐีสัมมัญญตา** โดยคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสช่วยกันส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วม มีการสื่อสารภายในองค์กรที่ดี ข้อมูลข่าวสารให้รับรู้กันอย่างทั่วถึง รวมถึงการสร้างบรรยากาศในเชิงบวก ยกย่องคนทำดี คนที่มีความรับผิดชอบ จะช่วยกระตุ้นให้ทุกคนมีความคิดไปในทางเดียวกัน ร่วมแรงร่วมใจสนองนโยบายขององค์กรไปในทิศทางเดียวกัน แม้จะมีความเห็นต่าง แต่ก็เคารพในความเห็น ข้อตกลงของคนหมู่มากเป็นหลัก มุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม ทั้งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน และผู้ปกครอง จะช่วยให้การบริหารจัดการองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล อย่างยั่งยืน

กล่าวสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หากนำเอาหลักสารณียธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรไปในทางที่ดี มีความรู้ตัว รู้คิด ยึดมั่นในคุณธรรม ศีลธรรมเป็นหลักนำ จะ

ช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาทั้งด้านนโยบาย บริหาร บุคลากร วิชาการ และการเงิน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว สร้างสรรค์ กลมเกลียว โปร่งใส มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล บรรลุเป้าหมายขององค์กร

6. สรุป

การจัดการศึกษาตามหลักสารานียธรรม 6 ของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นการประยุกต์ใช้ร่วมกันระหว่างองค์ประกอบการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 5 ด้าน ได้แก่ นโยบาย การบริหาร บุคลากร วิชาการ และการเงิน หลักสารานียธรรม 6 ได้แก่ 1) เมตตาทายกรรม 2) เมตตาวจีกรรม 3) เมตตา มโนกรรม 4) สาธารณโภคี 5) ศีลสามัญญตา และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา โดยมีแนวทางการจัดการศึกษามุ่งเน้นด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนความสำเร็จขององค์กร มุ่งให้บุคลากร ทั้งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน และผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการนำหลักสารานียธรรม 6 เป็นแนวทางในการบริหารจัดการงาน ตนเอง และการประพฤติปฏิบัติตน เป็นต้นแบบที่ดี มีวาจาที่ไพเราะ เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ น่านับถือ น่าไว้วางใจ กระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ รับฟังความเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละ แบ่งปัน ทำงานเป็นทีม และมีเป้าหมายร่วมกัน ในการที่จะช่วยกันผลักดันนโยบายให้สามารถนำไปปฏิบัติจนบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างราบรื่น

รายการอ้างอิง

- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2538.
- ธมมจรรณ. *ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อีกหนึ่งความหวังของเด็กไทย*.
ออนไลน์. <https://mgronline.com/dhamma/detail/9510000002343>.
[8 มกราคม 2551].
- ปรีชญา เวสารัชช์. *ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร: ประมวลสาระ*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2550.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ (แปล) เล่ม 1-45*. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.
- ราชกิจจานุเบกษา. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562*. เล่ม 136 ตอนที่ 57ก. 1 พฤษภาคม 2562.
- วิชัย ต้นศิริ. *อุดมการณ์ทางการศึกษา ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *คำอธิบายและระดับการพัฒนาคุณภาพการศึกษามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2549.
- สุจินตนิท หนูชู. “รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล”. *สุทธิปริทัศน์*. ปีที่ 28 ฉบับที่ 86 (เมษายน-มิถุนายน 2557). 234-255.